

érzése. Ez ugyan csak igen kisszámú individuum számára elérhető, mert a természeti állapotnak az önfenntartási törekvést és a szánsalmat is megelőző elemi kellemességérzetet jelenti, ám olyan szofisztikus formában, amely csak a kifejlett társadalmi állapotban, annak margóján élő *gondolkodó* számára érhető el. A természeti állapot és a római állam mint kettős ideál kezdetben konstatált feszültsége tehát végső soron nem annyira feloldódik Strauss Rousseau-elemzése során, hanem inkább a létezés érzésének társiatlan társiasság és gondolkodás nélküli gondolatszerű paradoxonává szublimálódik.

Parti Nagy Lajos

FEJSZÁMOLÓ SZENT GYÖRGY

Tudom-e, kérdi közeli adatközlőm, s mintegy bizonyítékként egy G. S. monogrammal ellátott nagyméretű bőrretikült szorongat a kezében, szóval tudom-e, hogy az 1911-es év második felében a budapesti Angolpark egyik kétes szenzációja volt bizonyos Szent Georg, a fejszámoló prágai sárkány, aki mondott év december 30-án kiszáradásbetegségben hunyt el. Ezt követően baromlelke a szörnyemények mennyországába haladéktalanul felszállott, elhasznált teste pedig Apollónia Heizmann-nak, a szíves tulajdonosnak és bérbeadónak elföldelés céljából visszaadatott.

Ebből pedig mi következik?

Az, hogy a méltán világhírű Franz Kafka tévedett, mikor a külvilág számára hihetlenebb, de a Samsa család szempontjából szalonképeőbb változatot jegyezte le és dolgozta ki igen részletesen a „Die Verwandlung” című elbeszélésében. Nem elképzelhetetlen, hogy a bankszolgává lett apa kérésére, sőt intenciójára tette ezt, aki, ha már magát felkötni nem volt képes, végképp nem tehetett mást, mint hogy görcsösen bízott egyetlen leánya férjhezmenetelében s a vele járható társadalmi és anyagi felemelkedésben.

Esténként ült otthon a partvisdíszes egyenruhájában, és bizakodott, bár maga is tudta, hogy a történetek e bizalmat úgyszólván a vágyak birodalmába utasították, hisz ép ésszel s érett férfiúi előrelátással számítani nem lehetett rá, hogy az alig tizenhét éves, egyébként csinosnak mondott leányt bárki is oltárhoz vezeti egy ilyen zabilénnyel a nyakában.

Még csak falura se lehetett kiadni a kis Gyurikát, akit féregnek, svábbogárnak, sőt ganajtúrónak szólítani is merő eufemizmus volt, hisz, egyetlen feje dacára, összetéveszthetetlenül komói sárkánygyíknak született. Ez korántsem volt akkora ritkaság a Monarchiában, mint gondolnánk, a kis szörnyszülöttnek inkább gyors és agresszív növekedése, majd e növekedés végleges megtorpanása volt a különös vonása, s még az, hogy csehül, németül, sőt magyarul egyaránt jól értett, noha beszélni természetszerűen nem tudott, és Apollónia Heizmann feltűnésekor, tehát történetünk utolsó hónapjaiban a cirpeléssel, e sajátos távirópózna-beszéddel is felhagyott.

A megsemmisült és önnön sötét szeméaljaként közlekedő leányra, aki soha, a gyónatófülkében sem tágitott a saját verziójától (hogy tudniillik a szülöttnek nincs apja, s

hogy ezt az opciót legalább az isten házában nem kéne ingerült férficinizmussal negligálni), többé nem lehetett ráismerni. Kétkedő szüleinek több ízben a szemébe vágta, hogyha őt a szülés szennyes explóziója előtt orvos megvizsgálta volna, a legérintetlenebb hymenről győződhetett volna meg, amit a föld csak a hátán hordott.

Az apa, ki többé össze nem illeszthette hitét és reményeit a tapasztalatával, utóbbira hallgatva, a legnagyobb csendben, de minden eredmény nélkül, hetekig kerestetett egy körszakállas, már nem egészen fiatal albérlőt, ki a végzetes nap hajnalán tűnt el a hónapos szobájából cipő-, haj- és bajuszkeféivel egyetemben.

Apollónia Heizmann, adatközlőm komáromi születésű dédnagynénje, aki nem rövid életében a legsúlyosabb hányattatásokat is átvészelte, bejárónőként került a családhoz. A posztóügynökként elég jól kereső fiú eltűnése – mint kiderült, Amerikába távozása – után Samsáék anyagi helyzete végzetesen megrendült, a háztartás annyira összezsugorodott, hogy az utolsó cselédlányt, e fénytelen gyertyácskát is jobbnak látták elbocsátani.

Egy ideig az asztmás anya és előbb lobos büntudatban, majd gyermekágyi melankóliában szenvedő leánya küzdöttek a mindennapi teendőkkal, de hamarosan fel kellett venniük ezt a hatalmas, csontos termetű, lobogó ősz hajú asszonyt, aki reggelenként és esténként jött, hogy elvégezze a legnehezebb munkát.

A szülés napján, Apollónia Heizmann belépése előtt két hónappal, Grete váratlanul lett rosszul. Termete és öltözködése harmincöt héten át sikeresen eltakarta terhét, melyet, úgyszólván a vasárnapi ebéd fölött, hamarébb a világra hozott, mint hogy a rémült és elképedt apa orvosért küldethetett volna, bár ez a körülmény később kifejezett szerencsének bizonyult.

A legszükségesebb női teendőket az anya elvégezte, majd légszomjra hivatkozva kiment a szobájából, ahol zavarában és kétségbeesett kapkodásában leányának a gyermekágyat megvetette. Az „ungeheueres Ungeziefer”, vagyis „szörnyű féreg” kifejezést ő használta először, aznap este, mikor az apának beszámolt róla, hogy igenis, az apa jól hallotta, Grete annak rendje és módja szerint életet adott egy élőlénynek, majd e lény körülírásába belesülve, pókszerű mozdulatokkal, fonálynyi levegője után kapkodva elhagyta a tágas, hajdan oly barátságos nappalit.

Hetek múlva, egy vasárnap délután, mikor Grete magára hagyta ezt a Gyurikát, s a konyhában ennivalót készített neki, az apa végre belopakodott a résnyire nyitott ajtón, megzemlélte, amit meg kellett, látta, amit látott, de többet a küszöböt át nem lépte. Még lámpagyújtás előtt egyenruhát öltött, behívta a nappaliba feleségét és leányát, kezüket az ebédlőasztalon szorosán összefogta a magáéval, s arra reáborulva hosszan és hangosan zokogott. A két nő véle sírt, míg csak ájulásos légszomjuk engedte.

Apollónia Heizmann azt mesélte, hogy a Samsa család, a titkolódzásban halálosan elfáradva, nem tudott titkot tartani, úgyhogy előbb a nők elejtett szavaiból, majd többé-kevésbé őszinte elbeszélésükből ő mindent megtudott, minek révén a bizalmukba férközött olyannyira, hogy pár hónap elteltével maga etette az időközben nagyobb fásláda-, de lényegében koporsóméretűre növekedett Gyurikát. Tulajdonképpen nem undorodott tőle, hosszú járatú hajókon szolgált szakácsnéként, jól tudta, mi a rosszabb a sárkánygyíknál is.

Reggel és este, mikor a szegényes ételmaradékot bevitte, majd többnyire érintetlenül ki is hozta a hűtlen posztóügynök báty szobájából, és a maga egyszerű módján beszélt hozzá, észrevette, hogy ez a Gyurika egyenesen rápillant. Hé, te, te érted, amit mondok, kérdezte németül, az meg, isten bizony, hevesen bólogatni kezdett a kicsi, horpatag

fejével. Apollónia Heizmann, bármilyen sokat látott, ettől őszintén elképedt. Műveletlen, de nem buta teremtés volt, megkérdezte hát, ezúttal csehül, hogy hányat mutat az ujjával, s ötöt mutatott. Gyurika meg készségesen ötöt koppintott a fejével a koszos, hajdan gondosan beeresztett hajópadlón.

Az anyád picsáját, mondta a bejárónő magyarul, és zavartan, erőltetetten nevetett. Úgy látszik, Gyurikának ez rosszleesett. Annyira elkeseredett, hogy lassan és gyámoltalanul szembefordult a nővel, mintha rá akarna támadni. Szeméből diónyi, szürke könnyek peregtek. Apollónia Heizmann azonban nem ijedt meg, fölemelt egy széket az ajtó mellől, és terpeszben, kitátott szájjal megállt, világossá téve azt a szándékát, hogy csak akkor fogja becsukni a száját, amikor a kezében tartott székkal lesújt a sárkányfajzat hátára. Na, mi van, nem jössz, te kis szaros Szent György, kérdezte. Amikor Gyurika lassan elfordult, s beoldalozott a vaságy alá, nyugodtan letette a széket a sarokba.

Mióta egy előző vétlen, de zajos kitérősekor a szegény apa megbombázta almával, s egy kemény héjú olomuci starking a háta húzában ragadva ott begyulladt, Gyurika állapotja egyre romlott. Ekkor már szinte semmit sem evett, ha csak lépesmézviasz, melasz vagy krumplicukor-maradék nem került az újságlapra, mert azt papírostul azonnal befalta, és a szeme minden alkalommal megkönnyesedett.

Ilyesmí csemege persze ritkán adódott, noha a család anyagi helyzete szolidan, de jobbra fordult. Mivel *ővele*, ahogy maguk között titulálták, lényegében nem kellett törődni, Grete munkát vállalt egy divatárúüzletben, az anyja naphosszat finom fehérneműket varrt idegen emberek számára. Mindehhez ismét albérlőket fogadtak, három halszemű, citromszagú fiatalembert, akik az apa határozott kívánságára kijelentették, hogy Samsa úr nyugodt lehet, amúgy sem állt szándékukban körszakállt növeszteni.

Egy kora tavaszi estén Grete kis hegedűkoncertet adott a vacsorájukat a nappaliban elköltő szobauraknak. Gyurika a zene bűvöletében kilopódzott nyitva felejtett ajtaján, s megállt a fényárban úszó nappaliban. Az unatkozó fiatalemberek észrevették, és retentő botrányt captak, egyikük, állítása szerint, kisebb szívrohamot is kapott. Noha az apa rögtön visszakergette a veszélytelen, egyre kizsigereltebb teremtményt, a szobaurak közölték, felmondanak anélkül, hogy a megkezdett hónapot kifizetni szándékukban állna.

Alighogy bevonultak a szobájukba, Gretére szabályos hisztériás roham jött rá. Földhöz vágta a hegedűt, megtaposta, s azt sikította, vége, slussz, ez a dög, ez a segglyuk nem maradhat itt, s igenis, az apuka hívja el azt a libeni sintéert, akit álmában annyit emleget.

Apollónia Heizmann mindezt természetesen hallotta, s rögtön tudta, még az éjjel cselekednie kell.

Távozása előtt a rég magával hordott erős hüllőaltatót sűrű, mézes tejbe keverte, s a tányért a partvis nyelével betolta a fiúszoba sötét büdösébe. Még hallotta a lassú, csoszogásszerű surranást, a zörgést s a nyúlós hörbölést, azzal hazament a Moldva-partra, az uszályra, ahol laktak az urával, a mohácsi illetőségű, könnyebben börtönviselt Heizmann Józseffel.

Kora hajnalban aztán targoncával és a rádrótozott nagyobb fászládjával kettesben tértek vissza a sötét és kihalt belvárosi utcára, ahol már a szemben lévő szürke kórház ablakaiból sem szűrődött ki fény, aki élt, aludt, aki haldokolt, meghalt.

A bejárónő bement a lakásba, az eltűnt posztóügynök hajdani szobájában ott hevert az élettelen, lapos sárkánygyík. Apollónia Heizmann nem sokáig késlekedett, felrántotta a hálószoba ajtaját, és harsányan bekiáltott: „Jöjjenek csak, nézzék meg a naccságáék, megdöglött, ott fekszik tisztára dögöln.”

A házaspár nagy sietve kiszállt az ágyából, és sebesen megindult Gyurika szobája felé. Grete, aki az éjszakát a nappaliban virrasztotta végig, csatlakozott hozzájuk. Meghalt?, kérdezte. Meghiszem azt, mondta a bejárónő, és bizonyosságul jó darabon arrébb lökte Gregor tetemét a seprűvel.

Nos, mondta az apa, hálát adhatunk istennek. Keresztet vetett, és a három nő követte példáját. Gyere be, Grete, egy kicsit hozzánk, mondta az anya fájdalmas mosollyal, és Grete, vissza-visszanézve a holttestre, bement szülei után a hálószobába. A bejárónő becsukta az ajtót, és óvatosan kitérte az ablakot. Erős asszony volt, tulajdonképpen könnyedén odahúzta Gyurikát, feltámasztotta, és átbillentette a párkányon. Az utca felől az ura megfogta, és óvatosan beleeresztette a fásládába, a két riglijével lecsukta. Egyikük se pisszent, a fejüket se mozdították. Bár kora reggel volt, már némi langyosság vegyült a csípős levegőbe. Elvégre március vége volt. A kormányos matróz tolni kezdte a targoncát a Moldva felé.

Apollónia Heizmann elvégezte azt, amit minden reggel, aztán búcsúzóul bekopogott a nappaliba. Lazán ingott kalapján a csaknem egyenesen fölmeredő strucc toll, amellyel már eddig is annyi bosszúságot okozott az apának. Mosolygott, hunyorított, és azt mondta: „abból, hogy hogyan tüntessék el azt az izét onnét, ne csináljanak gondot maguknak. Már el van intézve”. Azok hárman mintha partecédulákat, valami leveleket írkáltak. Fölpillantva hosszan bámulták a bejárónőt. Lehet mondani, hogy kinézték a szobából. Aggó mindenkinek, mondta gúnyosan és harsányan Apollónia Heizmann, aztán megfordult, és elviharzott a lakásból.

Még ő van megsértve, mondta az anya.

Este elküldjük, mondta az apa, de erre már nem került sor, közeli adatközlőm délnagynénje soha többet nem jelent meg, sőt, napok múlva Heizmann József uszályán Prágát is elhagyta.

Gergely Ágnes

RACHMANINOV AMERIKÁBAN

Mért égnek úgy az őszi éjszakák?
Az észrevétlen vágózó napok?
A rozsdaszínű nyírfasor, melyet
a nappal fejszeéle megcsapott?

Mért fáj, ahogy az utolsó levél
lassan a balkon legszélére ül?
Mi lesz az ablak: gát vagy védelem,
ha a zene marad meg egyedül?

Ó, Mozart, nem látom a sírodat,
Beethoven, nem tudom a kedvesed,
Chopin, egy körvonal csak a hazád,
Schubert, a Rémkirály van teveled –